

Harcerski Instytut Badawczy

Projekt badawczy dotyczący wartości harcerskich zawartych w Prawie Harcerskim - 9 punkt

KOMUNIKAT Z BADAŃ nr 6/2017

Koordynator projektu badawczego: pwd. Paulina Król

Współpracownicy: Monika Berkowska, phm. Piotr Kołodziejczyk, hm. Justyna Sikorska, phm. Urszula Warchocka

Opracowanie komunikatu z badania: pwd. Paulina Król

Przedruk i rozpowszechnianie tego materiału w całości wyłącznie za zgodą Harcerskiego Instytutu Badawczego ZHP, cytowanie fragmentów opracowania oraz danych empirycznych wymaga podania źródła

Warszawa, styczeń 2018

Spis treści

Wprowadzenie	3
Metodologia i ważenie danych	4
Interpretacja 9 punktu Prawa Harcerskiego	5
Oszczędność wśród harcerzy	6
Ofiarność wśród harcerzy	9
Ekonomia na co dzień	13
Wiedza ekonomiczna	14
Ekonomia w harcerstwie.....	17
Akcje zarobkowe	18
Podsumowanie	20

Wprowadzenie

Dudek jest kolejnym, czwartym już badaniem z cyklu badań wartości harcerskich przeprowadzanych przez Harcerski Instytut Badawczy ZHP. Tym razem badanie dotyczyło różnych zagadnień związanych z 9 punktem Prawa Harcerskiego (Harcerz jest oszczędny i ofiarny).

Niejednokrotnie można spotkać się z przekonaniem, że harcerstwo nie prowadzi wychowania ekonomicznego, lub że traktuje je jako mało istotny obszar wychowania młodego człowieka. W związku z tym, postanowiono sprawdzić czy ZHP kształci ekonomicznie, a jeśli tak, to w jakim zakresie. Przeanalizowano również stosunek harcerzy do oszczędzania oraz ofiarności i zbadano, jak harcerze rozumieją 9 punkt Prawa Harcerskiego.

Badanie Dudek zostało przeprowadzone w terminie 07.-28.05.2017 r. Zaproszenie do udziału w badaniu zostało wysłane do 2781 panelistów Harcerskiego Instytutu Badawczego. W badaniu wzięło udział 790 osób, z czego 150 wypełniło kwestionariusz częściowo, a 640 - w pełni.

Metodologia i ważenie danych

Zebrane dane zostały wstępnie przeanalizowane i zważone w taki sposób, aby odzwierciedlić strukturę członków ZHP ze względu na wiek, płeć i status instruktorski. W wyniku tej procedury odrzucono część ankiet ze względu na niską liczebność w grupie wiekowej poniżej 15 lat w stosunku do danych systemu ewidencji. Finalnie do analiz wykorzystano dane dla osób w wieku 15 i więcej lat.

Rozkład podstawowych danych demograficznych po ważeniu pokazuje tabela 1.

Zmienne		Liczebność (ważona)
Razem		620
płeć	mężczyzna	263
	kobieta	357
wiek	15-18	284
	19-25	166
	26-30	28
	31-40	42
	41-50	34
	51-99	66
wielkość miejscowości	wieś	83
	miasto poniżej 10 tys.	31
	miasto 10 tys.-20 tys.	70
	miasto 20 tys.-50 tys.	107
	miasto 50 tys.-200 tys.	163
	miasto powyżej 200 tys.	166
instruktor	tak	210
	nie	409
funkcja	drużynowy/drużynowa	185
	przyboczny/przyboczna	163
	bez funkcji	75
	inna funkcja	198

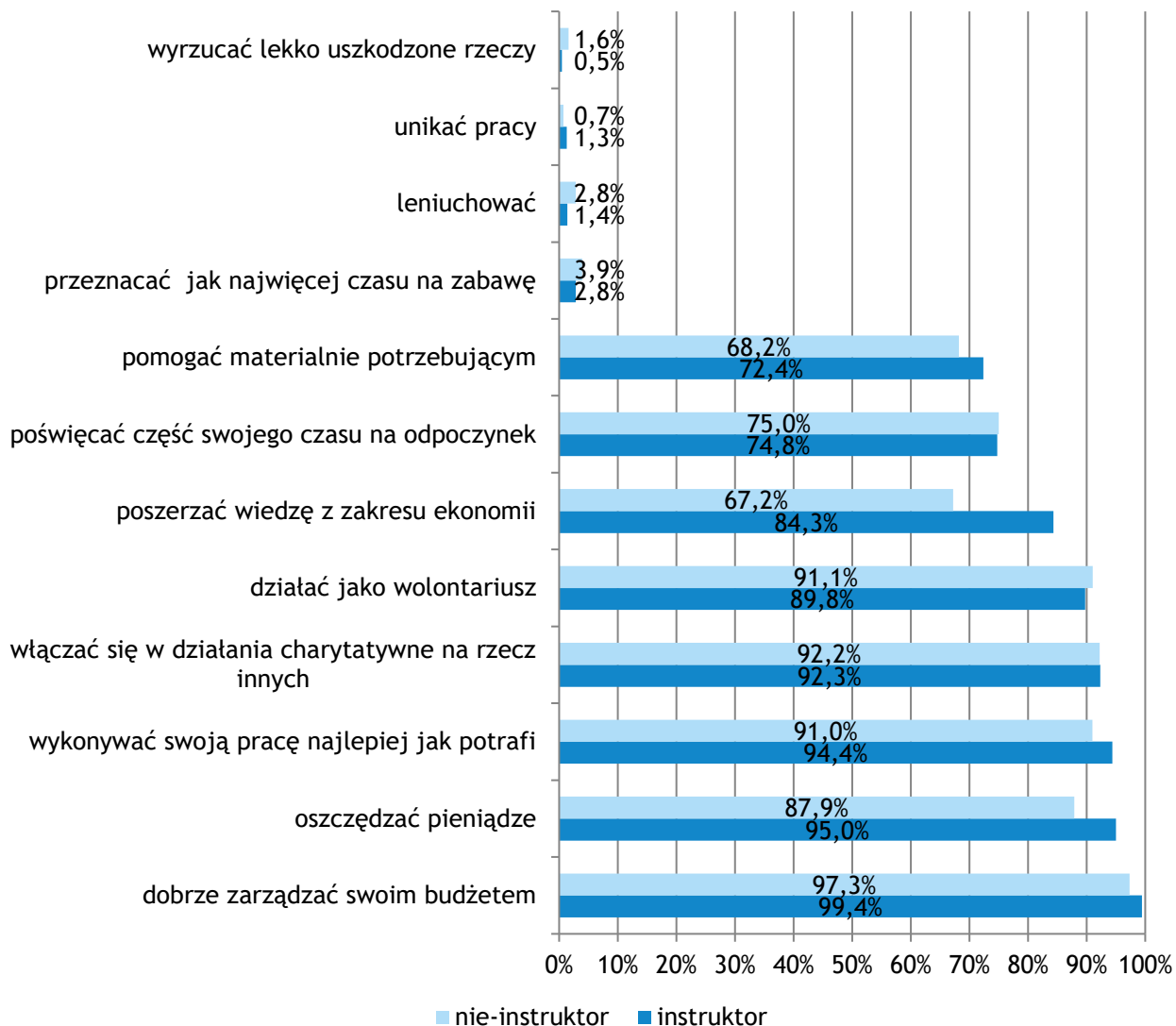
Tabela 1. Metryczka

Przy tak przeliczonej próbie możemy stwierdzić, że jest ona reprezentatywna w znaczeniu przedmiotowym dla członków ZHP w wieku lat 15 i więcej posiadających dostęp do Internetu. Zastrzec należy, że mimo uwzględnienia wag poststratyfikacyjnych dla statusu instruktorskiego występuje lekka nadreprezentacja osób z kręgu kadry nad pozostałymi członkami. Jest to zjawisko obserwowalne dla całej próby panelowej, jednak sądzimy, że w dłuższym okresie ten efekt zostanie zneutralizowany.

Interpretacja 9 punktu Prawa Harcerskiego

W ankiecie Dudek sprawdzono m. in. jak harcerze rozumieją 9 punkt Prawa Harcerskiego, jakie zachowania są dozwolone, a jakie nie, w odniesieniu do tego punktu. Na wykresie 1 przedstawiono procent odpowiedzi wskazujących, że dane zachowanie jest zgodne z 9 punktem Prawa Harcerskiego.

Wykres 1. Według 9 punktu Prawa Harcerskiego, harcerz powinien...

Najwięcej respondentów zgodziło się z faktem, że według 9 punktu Prawa Harcerskiego, harcerz powinien dobrze zarządzać swoim budżetem. Uważali tak praktycznie wszyscy instruktorzy biorący udział w badaniu i ponad 97% osób niebędących instruktorami. Zdecydowanie częściej zgadzały się z tym stwierdzeniem kobiety (75% z nich odpowiedziało „tak”) niż mężczyźni (65% z nich odpowiedziało „tak”)¹. Biorąc pod uwagę instruktorów, na drugim miejscu znalazło się oszczędzanie pieniędzy, a na trzecim - wykonywanie swojej pracy najlepiej, jak się potrafi. Za ważne uznano to odpowiednio aż 95% i 94% ankietyowanych instruktorów. O tym, że harcerz powinien oszczędzać pieniądze, były bardziej przekonane kobiety (61% z nich odpowiedziało „tak”) niż mężczyźni (44% z nich odpowiedziało „tak”). Przekonanie, że harcerz powinien wykonywać swoją pracę najlepiej, jak potrafi wzrastało wraz z wiekiem respondentów. Wśród nie-instruktorów na drugim miejscu znalazło się włączanie się w działania charytatywne na rzecz innych (za ważne uznano to 92% z nich), a na trzecim - działalność jako wolontariusz (91%). Do tych dwóch odpowiedzi

¹ Na wykresie zsumowano odpowiedzi „tak” i „raczej tak”.

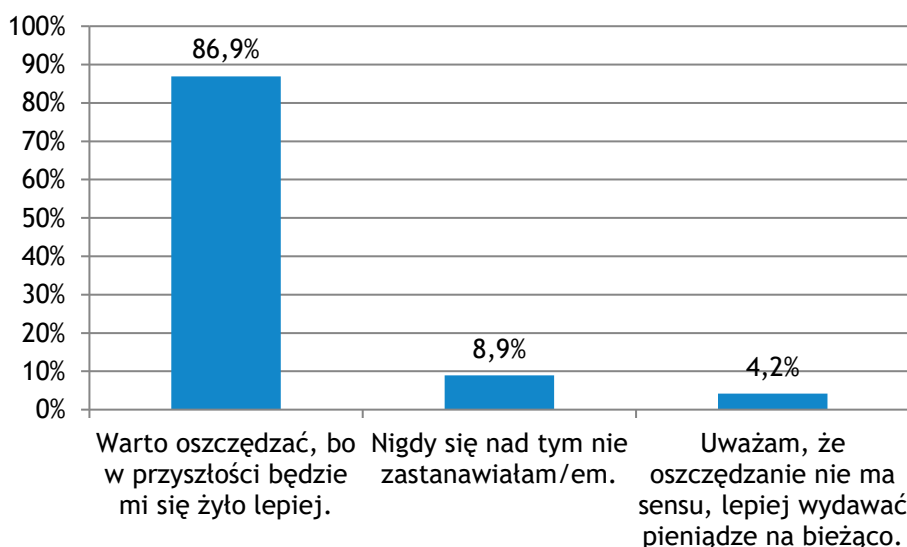
znów bardziej były przekonane kobiety (odpowiednio 96% i 94%) niż mężczyźni (odpowiednio 88% i 86%). Wśród osób niebędących instruktorami wykonywanie swojej pracy najlepiej, jak się potrafi znalazło się na 4 miejscu (91%), a oszczędzanie pieniędzy - na piątym (88%). Instruktorzy, interpretując ten punkt Prawa, zwracali więc bardziej uwagę na aspekt materialny, związany z oszczędzaniem pieniędzy, a osoby niebędące instruktorami - na niematerialny, związany z włączaniem się w działalność na zasadzie wolontariatu.

Z kolei instruktorzy znacznie częściej zwracali uwagę na fakt, że wg 9 punktu Prawa harcerz powinien poszerzać swoją wiedzę z zakresu ekonomii (84%) niż nie-instruktorzy (67%). Przekonanie to wzrastało wraz z wiekiem badanych. Zarówno $\frac{3}{4}$ instruktorów, jak i osób niebędących instruktorami stwierdziło, że harcerz powinien poświęcać część swojego czasu na odpoczynek.

Najmniej instruktorów uznało, że według tego punktu Prawa Harcerskiego harcerz powinien wyrzucać lekko uszkodzone rzeczy (0,5%) i unikać pracy (1,3%). Z grona osób niebędących instruktorami, najmniej z nich stwierdziło, że harcerz powinien unikać pracy (0,7%) i wyrzucać rzeczy, jeśli tylko lekko się uszkodzą (1,6%). Instruktorzy, jak i nie-instruktorzy byli raczej zgodni co do tego, że harcerz nie powinien leniuchować i przeznaczać jak najwięcej swojego czasu na zabawę. Przekonanie o tym, że harcerz nie powinien leniuchować wzrastało wraz z wiekiem (stwierdziło tak 54% respondentów w wieku do 18 lat i 75% badanych w wieku ponad 50 lat).

Oszczędność wśród harcerzy

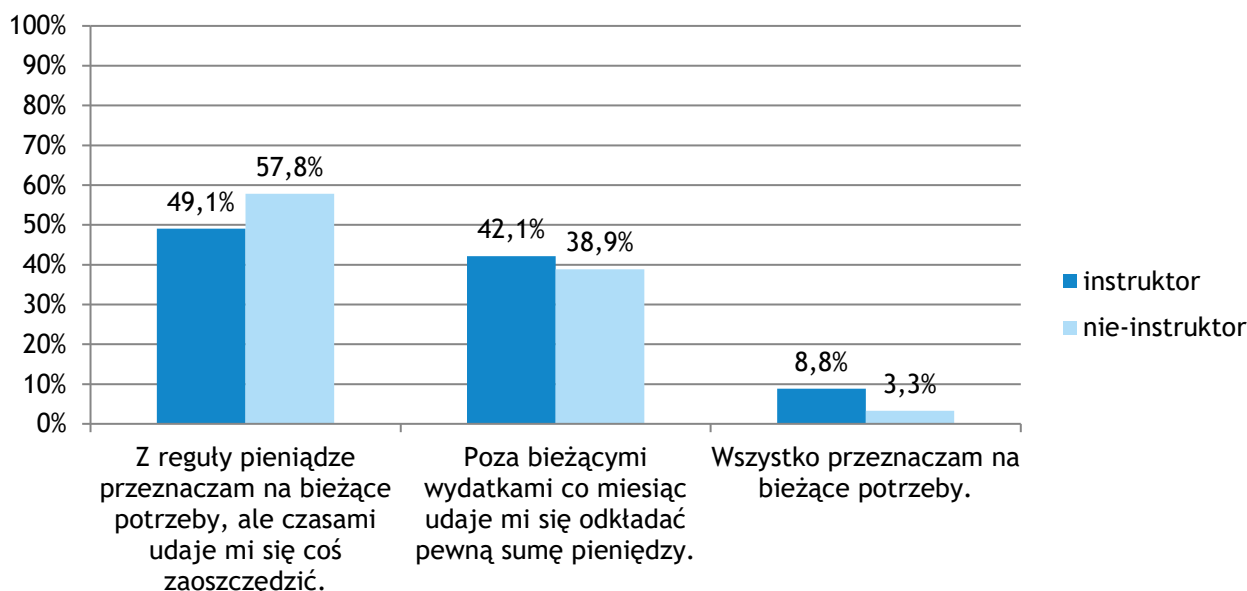
Jak wynika z poprzedniej części, największa część respondentów uznała, że harcerz powinien dobrze zarządzać swoim budżetem oraz oszczędzać pieniądze. Czy tak było w rzeczywistości? Informacje o tym przedstawiono na wykresach 2-5 oraz w tabeli 2.

Wykres 2. Podejście do oszczędzania

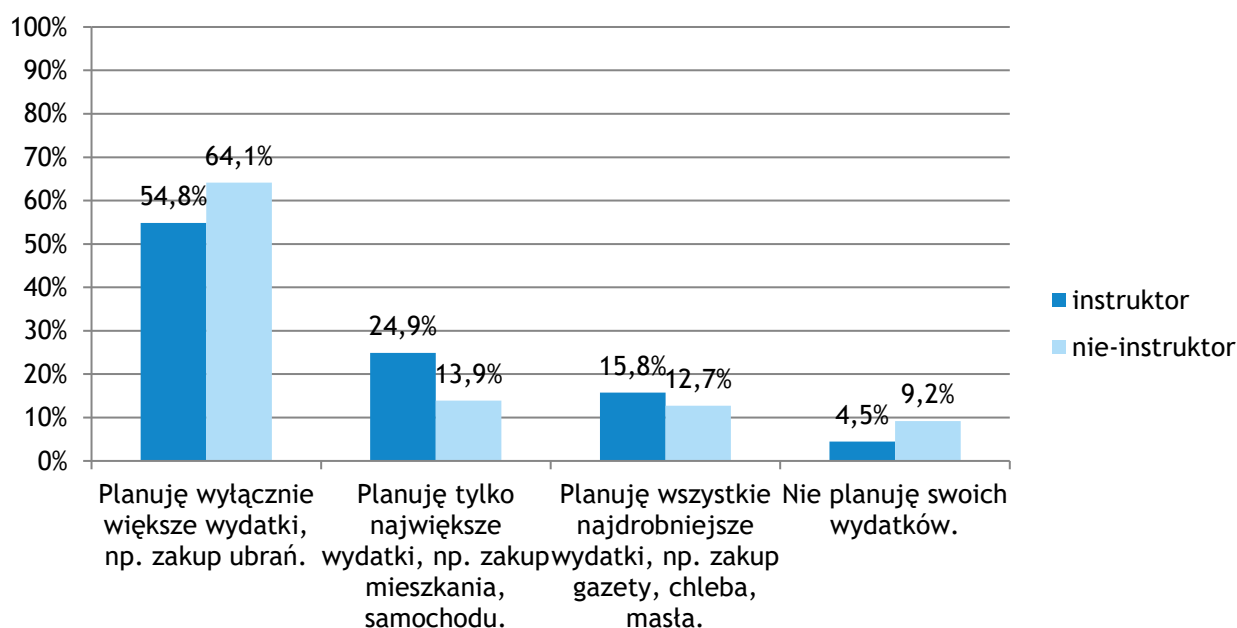
Zdecydowana większość harcerzy biorących udział w badaniu uznała, że warto oszczędzać, ponieważ dzięki temu w przyszłości będzie żyło im się lepiej. Jedynie 4% uważało, że nie ma sensu oszczędzać pieniędzy i lepiej jest wydawać wszystko na bieżąco. Co ciekawe, prawie 9% respondentów nigdy nie zastanawiało się nad tym czy warto, czy też nie warto oszczędzać. Oznacza to, że harcerze raczej nie tylko uważają, że powinni oszczędzać, bo tak jest zapisane w Prawie Harcerskim, ale że sami rozumieją korzyści, jakie może im przynieść oszczędzanie.

Wykres 3. Zachowania związane z oszczędnością

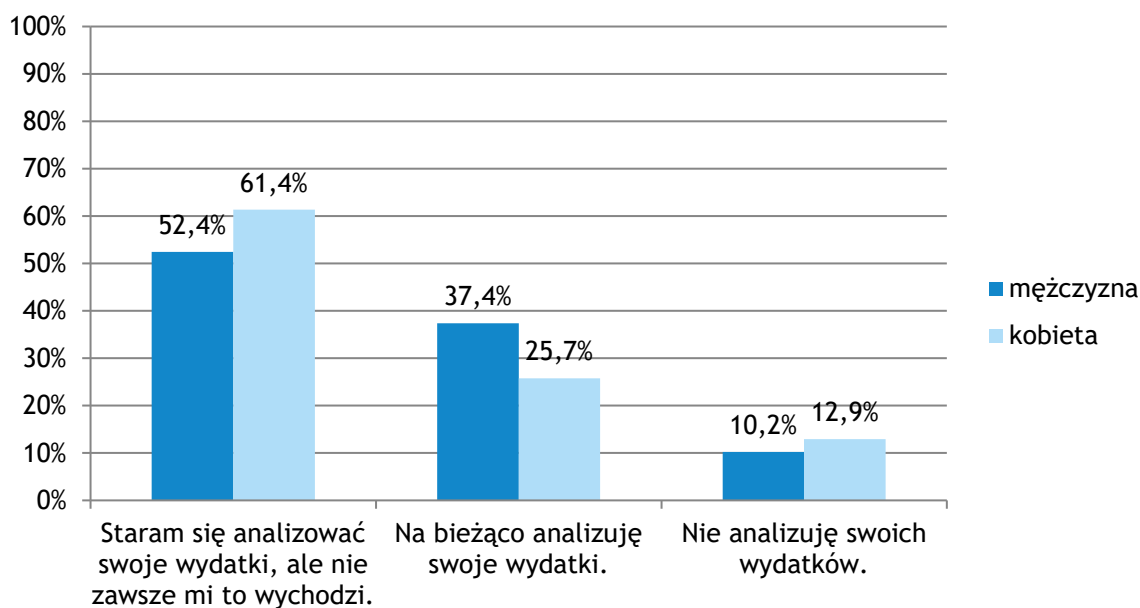
Większość harcerzy stwierdziła, że należy oszczędzać zarówno ze względu na Prawo Harcerskie, jak i na korzyści płynące z tego nawyku. Jednak jedynie 2 na 5 respondentom udało się odkładać regularnie pewną sumę pieniędzy. 55% badanych czasami udawało się coś zaoszczędzić. W tej grupie znalazło się jednak więcej osób niebędących instruktorami (58%) niż instruktorów (49%). 5% respondentów wszystko przeznaczało na swoje bieżące potrzeby. Co ciekawe, robiło tak więcej instruktorów (9%) niż osób niebędących instruktorami.

Wykres 4. Planowanie wydatków

Większość badanych w jakimś zakresie planowała swoje wydatki. W ogóle nie robiło tego zaledwie 8% badanych, z czego częściej przyznawały się do takiego zachowania osoby niebędące instruktorami (9%) niż instruktorzy (5%). Ponad 60% respondentów planowało większe wydatki, takie jak zakup ubrań. 18% respondentów planowało jedynie największe wydatki, a 14% nawet najdrobniejsze wydatki, jak zakup chleba. Wraz z wiekiem malał odsetek badanych, którzy w ogóle nie planowali swoich wydatków (przyznało się do tego 9% osób w najmłodszej grupie wiekowej - do 18 lat i 3% osób w najstarszej grupie wiekowej - ponad 50 lat). Równocześnie, wraz z wiekiem wzrastał odsetek osób, które planowały jedynie największe wydatki (robiło tak 14% najmłodszych badanych i 31% najstarszych).

Wykres 5. Analiza wydatków

Respondenci raczej starali się analizować swoje wydatki. Na bieżąco robiła to prawie 1/3 z nich. Częściej robili to jednak mężczyźni (37%) niż kobiety (26%) i instruktorzy (39%) niż osoby niebędące instruktorami (26%). Prawie 60% badanych starało się analizować swoje wydatki, ale nie zawsze im to wychodziło. W takiej sytuacji było 52% badanych mężczyzn i aż 61% badanych kobiet. Również więcej osób niebędących instruktorami (60%) niż instruktorów (53%) stwierdziło, że nie zawsze dają radę analizować swoje wydatki, chociaż chcą to robić. Prawie 12% respondentów w ogóle nie analizowało swoich wydatków.

źródło	całość	płeć		wiek						instruktor	
		mężczyzna	kobieta	15-18	19-25	26-30	31-40	41-50	51-99	tak	nie
własna intuicja	72,9	70,7	74,5	80,2	82,5	62,6	43,4	36,6	59,3	57,7	80,7
znajomi, rodzina	48,0	47,8	48,1	55,8	47,6	43,1	41,0	42,5	25,0	37,7	53,3
szkoła, miejsce pracy	21,5	24,0	19,7	26,0	11,2	21,2	16,4	34,2	24,9	20,6	22,0
literatura fachowa	15,4	21,4	11,0	8,7	8,8	21,9	40,2	48,8	25,2	27,4	9,3
zbiórki drużyny/szkolenia/warsztaty harcerskie	10,4	11,5	9,6	15,6	7,6	6,1	5,9	3,9	3,2	5,8	12,8
szkolenia, warsztaty zewnętrzne (niezwiązane z ZHP)	9,7	12,3	7,7	8,5	3,5	16,1	16,0	19,0	18,9	15,4	6,7
spotkania ze specjalistami	7,5	10,2	5,5	2,2	4,7	19,8	26,2	27,8	9,5	15,9	3,2
reklamy	4,7	5,7	4,0	4,4	2,8	10,9	10,5	7,3	3,2	7,0	3,6

Tabela 2. Źródła informacji o oszczędzaniu [%]

Największa część badanych, bo aż 3/4 z nich, oszczędzając kierowała się własną intuicją. Częściej postępowali tak jednak osoby młodsze, niż starsze. Do takiego zachowania przyznało się znacznie więcej osób niebędących instruktorami (81%) niż instruktorów (58%). Prawie połowa badanych, wykorzystywała wiedzę zaczerpniętą od rodziny i znajomych. Jednak wraz z wiekiem malała tendencja do radzenia się znajomych i rodziny (z tego źródła korzystała ponad 1/2 najmłodszych respondentów i 1/4 najstarszych). Również instruktorzy o wiele

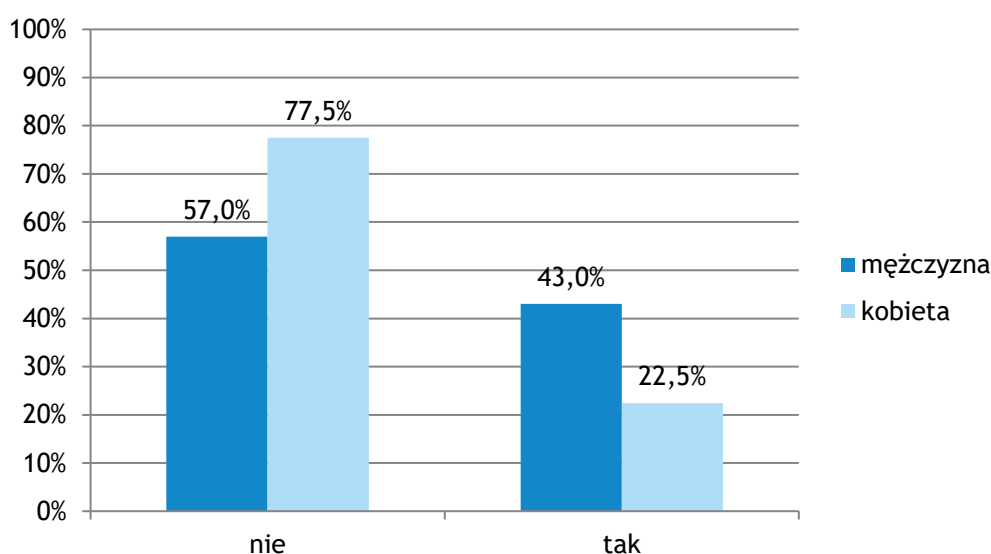
rzadziej radzili się znajomych i rodziny (38%) niż osoby niebędące instruktorami (53%). Prawie ¼ harcerzy zdobywała wiedzę dotyczącą oszczędzania w szkole lub swoim miejscu pracy.

Jedynie 15% badanych korzystało w literatury fachowej. Częściej sięgali po nią mężczyźni (21,4%) niż kobiety (11%). Wraz z wiekiem wzrastała skłonność respondentów do korzystania z tego źródła wiedzy. Również instruktorzy (27%) sięgali po literaturę fachową znacznie częściej niż osoby niebędące instruktorami (9%). Fakt, iż większość harcerzy w zakresie oszczędzania kierowała się własną intuicją oraz opiniami znajomych i rodziny, a o wiele mniej z nich sięgało bo fachową literaturę lub wybierało się na spotkania ze specjalistami mógł być przyczyną zauważonych wcześniej problemów harcerzy z regularnym oszczędzaniem oraz analizowaniem swoich wydatków.

Zaledwie 10% badanych czerpało wiedzę dotyczącą oszczędzania z harcerstwa - ze szkoleń, warsztatów, konferencji, zbiórek. Wraz z wiekiem spadał odsetek osób, które swoją wiedzę czerpały ze źródeł harcerskich (16% w najmłodszej grupie wiekowej i 3% w najstarszej grupie badanych). Informacje dotyczące oszczędzania z harcerstwa częściej pozyskiwali nie-instruktorzy (13%) niż instruktorzy (6%).

Ofiarność wśród harcerzy

Ponad 90% badanych stwierdziło, że zgodnie z Prawem Harcerskim, harcerz powinien włączać się w akcje charytatywne i działać jako wolontariusz. W związku z tym przeanalizowano, czy harcerze na co dzień cechują się ofiarnością. Informacje tego dotyczące przedstawiono na wykresach 6-9 oraz w tabeli 3.

Wykres 6. Czy kiedykolwiek oddawałaś/eś krew?

Prawie ⅓ respondentów przynajmniej raz w życiu oddała krew. Większy odsetek badanych, którzy oddali krew można było zaobserwować wśród mężczyzn (43%) niż kobiet (23%) oraz wśród instruktorów (49%) niż wśród osób niebędących instruktorami (22%).

Spośród badanych, którzy przynajmniej raz w życiu oddali krew, ⅓ oddawała ją zawsze, jak tylko mogła. Taką postawą o wiele częściej wykazywali się instruktorzy (46%) niż nie-instruktorzy (20%). 1 na 5 osób z tej grupy oddawała krew sporadycznie. 1 osoba z tej grupy na 10 oddała krew tylko raz w życiu. Wśród takich osób znalazło się więcej kobiet (17%) niż mężczyzn (8%).

Badani, którzy nigdy nie oddali krwi najczęściej nie zrobili tego ze względów formalnych. W takiej sytuacji było aż 89% badanych, którzy nigdy nie oddali krwi. Prawie ½ z nich nie zrobiła tego, dlatego że nie ma

skończonych 18 lat, a 1/3, ponieważ nie ma takiej możliwości ze względów zdrowotnych. Zdecydowanie częściej ze względów zdrowotnych nie oddawały krwi kobiety (40%) niż mężczyźni (30%). Również instruktorzy (3/4 z tej grupy) niż osoby niebędące instruktorami (1/4 osób z tej grupy) częściej nie oddawały krwi ze względów zdrowotnych. 6% respondentów z tej grupy chciałaby oddać krew, jednakże się boi, a 1% nie czuje takiej potrzeby. Co ciekawe, częściej z powodu obaw nie oddali krwi instruktorzy (8%) niż osoby niebędące instruktorami (5%).

odpowiedź	całość	płeć		wiek						instruktor	
		mężczyzna	kobieta	15-18	19-25	26-30	31-40	41-50	51-99	tak	nie
Tak, jestem zarejestrowany/a.	23,1	19,6	25,7	9,4	38,3	32,7	52,0	40,5	12,3	33,5	17,7
Nie, nie spełniam wymaganych kryteriów.	21,0	24,0	18,8	21,0	10,1	20,7	9,0	26,8	53,3	26,0	18,4
Tak, jeszcze nie podjąłem/ęłam decyzji.	20,1	16,3	22,9	19,9	22,2	17,8	23,1	18,1	15,5	19,3	20,5
Tak, w najbliższym czasie zamierzam się zarejestrować.	18,2	16,7	19,3	30,0	9,8	14,4	4,3	3,4	6,2	6,6	24,1
Nie, nie biorę takiej możliwości pod uwagę.	5,7	8,9	3,3	6,3	5,8	12,5	4,3	0,0	3,2	4,3	6,3
Inne	4,9	3,6	6,0	5,8	5,5	1,9	4,3	1,9	3,2	2,7	6,1
Tak, nie planuję rejestracji.	4,3	6,4	2,7	2,2	7,5	0,0	3,1	7,3	6,4	5,3	3,8
Nie, nie wiedziałem/am, że jest taka możliwość.	2,8	4,5	1,4	5,4	0,7	0,0	0,0	1,9	0,0	2,2	3,0

Tabela 3. Czy rozważyłaś/eś rejestrację w banku dawców szpiku? [%]

23% badanych było zarejestrowanych w banku dawców szpiku. W przeciwieństwie do grupy osób, które oddały krew, więcej badanych kobiet (28%) niż mężczyzn (20%) było zarejestrowanych w banku dawców szpiku. Niewiele mniej, bo 21% respondentów nie było zarejestrowanych, ponieważ nie spełniało wymaganych kryteriów. 20% badanych rozważało taką możliwość, ale jeszcze nie podjęło decyzji. W tym zakresie bardziej niezdecydowane okazały się być kobiety (23%) niż mężczyźni (16%). 18% badanych planowało w najbliższym czasie rejestrację. Taką chęć wykazało znacznie więcej nie-instruktorów (24%) niż instruktorów (7%). 6% badanych harcerzy w ogóle nie brało takiej możliwości pod uwagę, a 5% rozważało taką możliwość, jednak nie planuje rejestracji. Prawie 3% badanych w ogóle nie słyszało wcześniej o takiej możliwości.

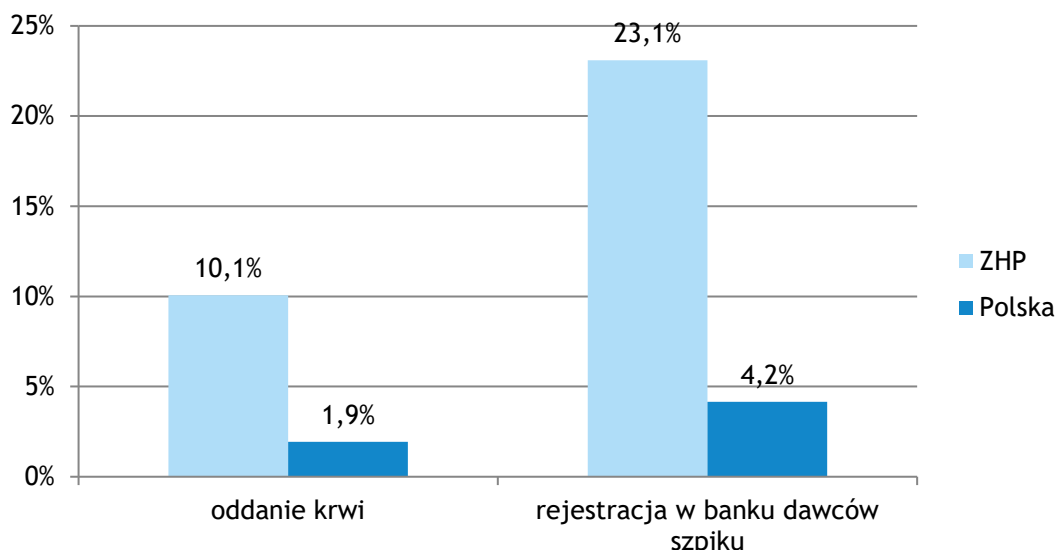
Postanowiono również sprawdzić, czy odsetek harcerzy oddających krew oraz zarejestrowanych w banku dawców szpiku jest porównywalny do odsetka zarejestrowanych tam osób niebędących harcerzami. W tym celu, w przypadku oddawania krwi, porównano wyniki z badania Dudek z ogólnokrajowymi danymi dotyczącymi krwiodawstwa. Biorąc dane z Dudka, wzięto pod uwagę jedynie harcerzy, którzy oddawali krew zawsze, jak tylko mogli, a biorąc dane ogólnokrajowe, wykorzystano do tego liczbę krwiodawców w 2015 roku². W przypadku rejestracji w banku dawców szpiku, zestawiono wyniki z badania Dudek z ogólnopolskimi danymi dotyczącymi rejestracji w banku dawców szpiku i wykorzystano liczbę zarejestrowanych na dzień 31.12.2017³. Porównanie to przedstawiono na wykresie 7⁴.

² <https://krwiodawcy.org/statystyki> (04.01.2018 r.)

³ <http://www.szpik.info/6-your-template.html> (04.01.2018 r.)

⁴ Liczbę krwiodawców i osób zarejestrowanych w banku dawców szpiku porównano do liczby ludności w wieku co najmniej 15 lat w Polsce, ponieważ taki przedział wiekowy został uwzględniony w badaniu Dudek.

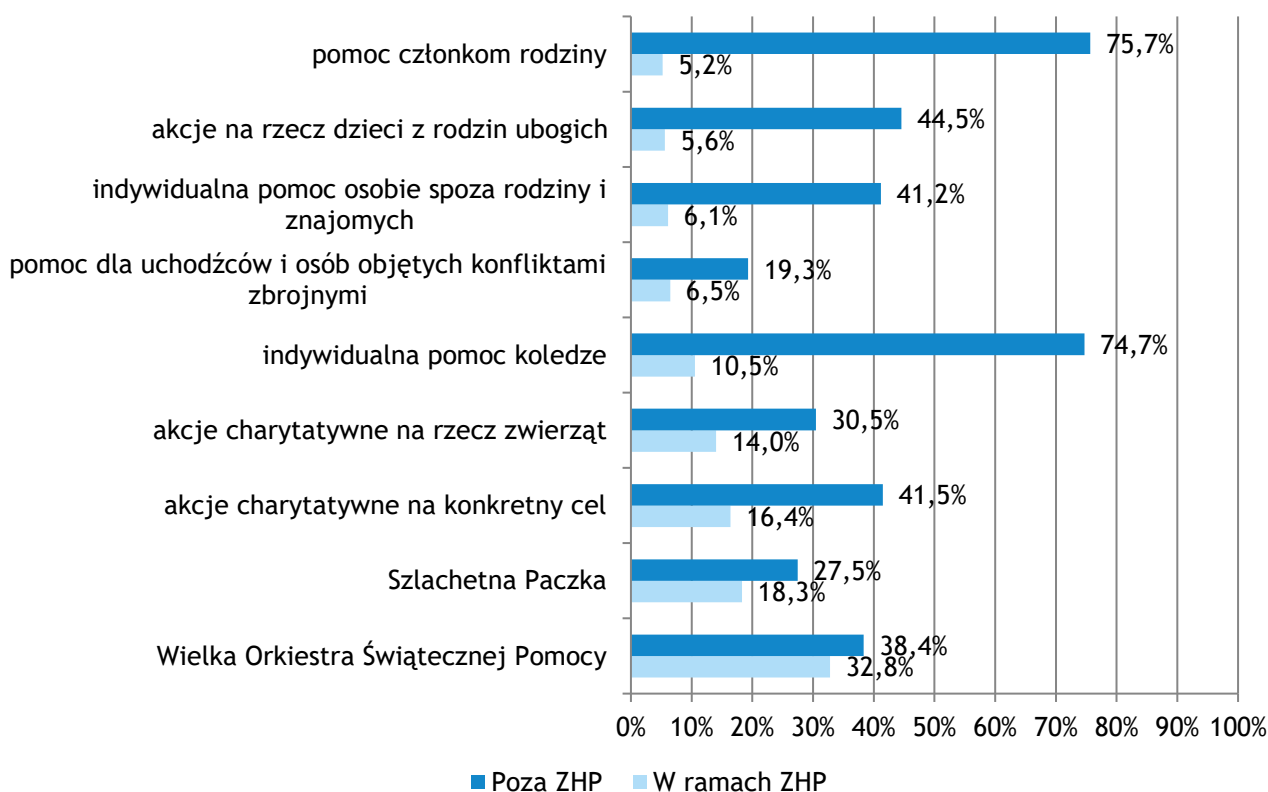

Wykres 7. Oddawanie krwi i rejestracja w banku dawców szpiku przez harcerzy i osoby niebędące harcerzami

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://krwiodawcy.org/statystyki>; <http://www.szpik.info/6-your-template.html>; <https://bdl.stat.gov.pl/BDL> (04.01.2018 r.)

Okazuje się, że respondenci oddawali krew częściej, niż osoby niebędące harcerzami. 10% spośród wszystkich badanych harcerzy przyznało, że oddaje krew zawsze, jak tylko może, podczas gdy w 2015 r. w Polsce odnotowano 630 385 krwiodawców. Oznacza to, że w 2015 r. w Polsce oddało krew 2% osób w wieku 15 i więcej lat (wieku, który został uwzględniony w badaniu Dudek). Również w banku dawców szpiku zarejestrowany był większy odsetek harcerzy niż osób niebędących harcerzami. Było tam zarejestrowanych 23% badanych harcerzy, podczas gdy 31.12.2017 r. w banku dawców szpiku było zarejestrowanych 1 356 952 osób, czyli 4% Polaków w wieku 15 i więcej lat.

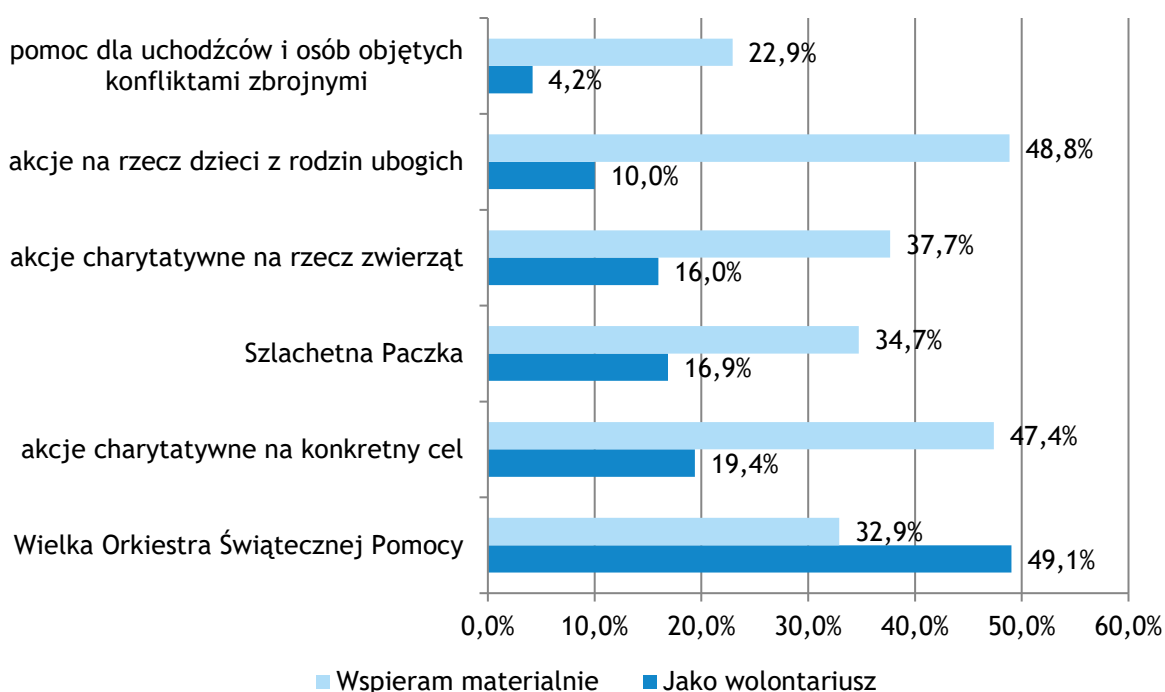

Wykres 8. Udział w inicjatywach w ciągu ostatniego roku

Badani harcerze włączali się w różne inicjatywy wolontariackie. W ramach ZHP, najczęściej angażowali się w Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy (WOŚP), co zrobiło 33% z nich. Na drugim miejscu znalazła się Szlachetna Paczka (SzP), w którą z ramienia ZHP zaangażowało się 18% badanych. Niewiele mniej respondentów w ramach ZHP brało udział w akcji charytatywnej na konkretny cel (16%) i na rzecz zwierząt (14%).

Poza ZHP, respondenci najczęściej angażowali się w pomoc członkom rodziny i indywidualną pomoc kolegom. Postępowali tak około $\frac{3}{4}$ z nich. Znacznie mniej z nich, bo niecała połowa, poza ZHP brała udział w akcjach na rzecz dzieci z ubogich rodzin oraz indywidualną pomoc osobie spoza rodziny i znajomych. W akcje charytatywne na konkretny cel poza ZHP angażowało się więcej badanych kobiet (prawie $\frac{1}{2}$ z nich) niż mężczyzn (prawie $\frac{1}{3}$ z nich). Również większa część instruktorów, bo 4%, niż osób niebędących instruktorami (38%) angażowało się w akcje charytatywne na konkretny cel. Podobnie, w akcje charytatywne na rzecz zwierząt włączyło się 37% kobiet i jedynie 21% mężczyzn. 50% badanych kobiet włączyło się również w akcje na rzecz dzieci z ubogich rodzin, a mężczyzn - jedynie 38%. Za to większa część mężczyzn, bo 47%, angażowała się w pomoc osobie spoza kręgu rodziny i znajomych (wśród kobiet takie działanie podejmowało 37%). Znowu więcej instruktorów (prawie $\frac{1}{3}$) niż osób niebędących instruktorami (13%) angażowało się w pomoc dla uchodźców i skierowaną do krajów objętych konfliktami zbrojnymi.

Wykres 9. Inicjatywy - zakres

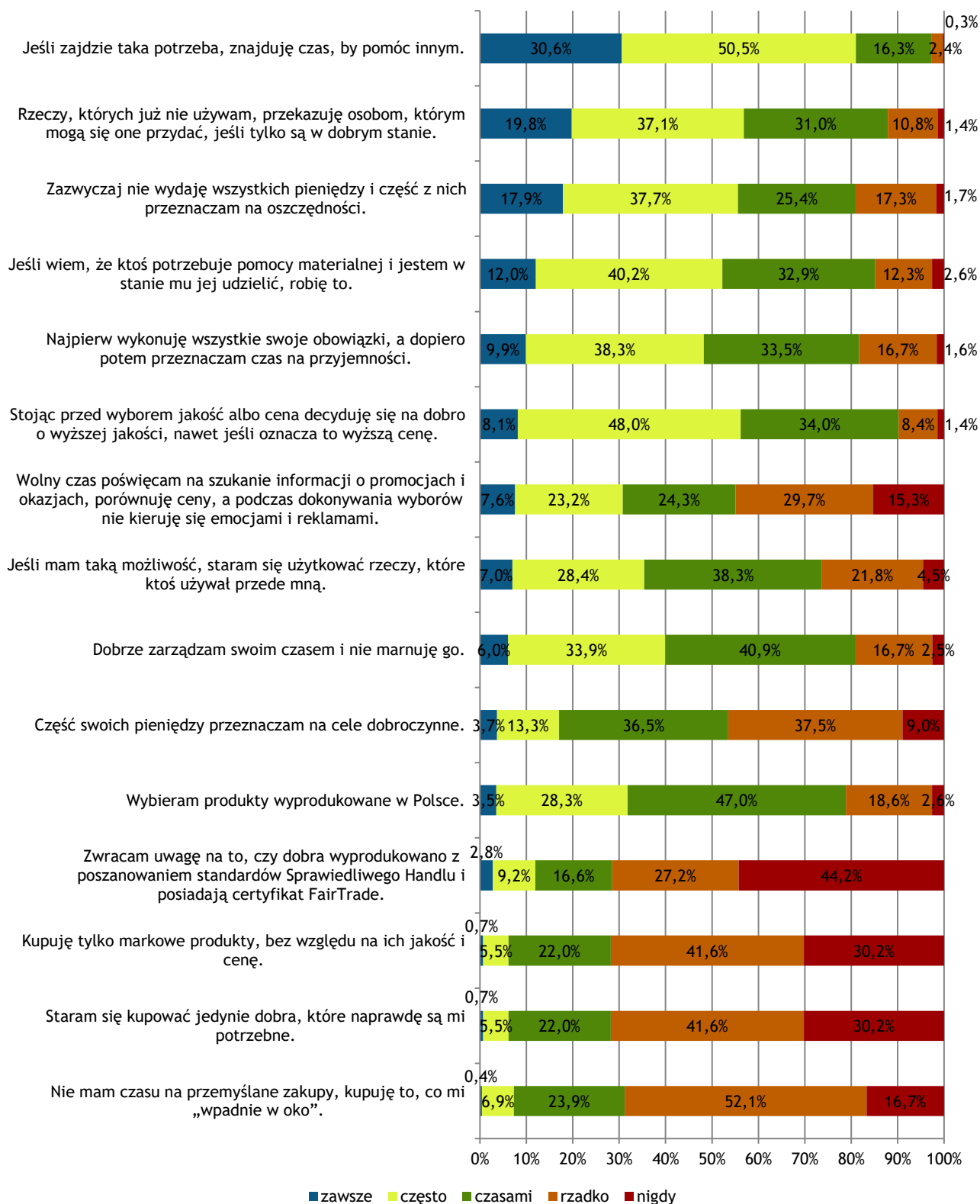
Prawie $\frac{1}{2}$ badanych brało udział w Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy jako wolontariusz, a prawie $\frac{1}{3}$ wsparła to przedsięwzięcie materialnie. Zdecydowanie więcej instruktorów (54%) niż osób niebędących instruktorami (40%) brało udział w Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy jako wolontariusz. Jest to inicjatywa, w którą najwięcej harcerzy angażowało się na zasadach wolontariatu. Na drugim miejscu znalazły się akcje charytatywne na dany cel, w które wolontariacko angażowało się prawie 20% badanych, a na trzecim - Szlachetna Paczka (17%).

Z kolei materialnie najwięcej badanych wspierało akcje na rzecz dzieci z ubogich rodzin (47%), akcje charytatywne na konkretny cel (47%) oraz akcje charytatywne na rzecz zwierząt (38%). W przypadku akcji charytatywnych na konkretny cel, więcej instruktorów (58%) niż osób niebędących instruktorami (42%) angażowało się materialnie. Z kolei dzieciom z ubogich rodzin materialnie częściej pomagały kobiety (55%) niż mężczyźni (40%).

Ekonomia na co dzień

Przedstawiono już, jak harcerze rozumieją 9 punkt Prawa Harcerskiego, a także jakie jest ich zdanie na temat oszczędności i ofiarności oraz ich zachowania z tego zakresu. W tej części zostanie przedstawione, jak harcerze w rzeczywistości realizują ten punkt Prawa (zob. wykres 10).

Wykres 10. Zachowania ekonomiczne wśród harcerzy

Ponad połowie respondentów raczej udawało się odkładać regularnie pewną sumę pieniędzy i przeznaczać ją na oszczędności. Podobna grupa starała się wybierać dobra lepsze jakościowo, nawet jeśli miało to oznaczać wyższą cenę produktu. Taka tendencja była jednak bardziej zauważalna wśród harcerzy niż wśród harcerek. 62% ankietowanych mężczyzn zawsze lub często wybierało dobra o wyższej jakości, nawet jeśli oznaczało to wyższą cenę, podczas gdy wśród kobiet robiło tak 52%. Badani zwracali uwagę na jakość produktu, mniejszą wagę przywiązywali już jednak do kraju jego pochodzenia. Tylko 1/3 z respondentów starała się kupować dobra, które zostały wyprodukowane w Polsce. Jeszcze mniej ważna dla badanych harcerzy była marka produktu. Niewiele ponad 5% z nich najczęściej wybierało markowe produkty, bez względu na ich jakość czy też cenę.

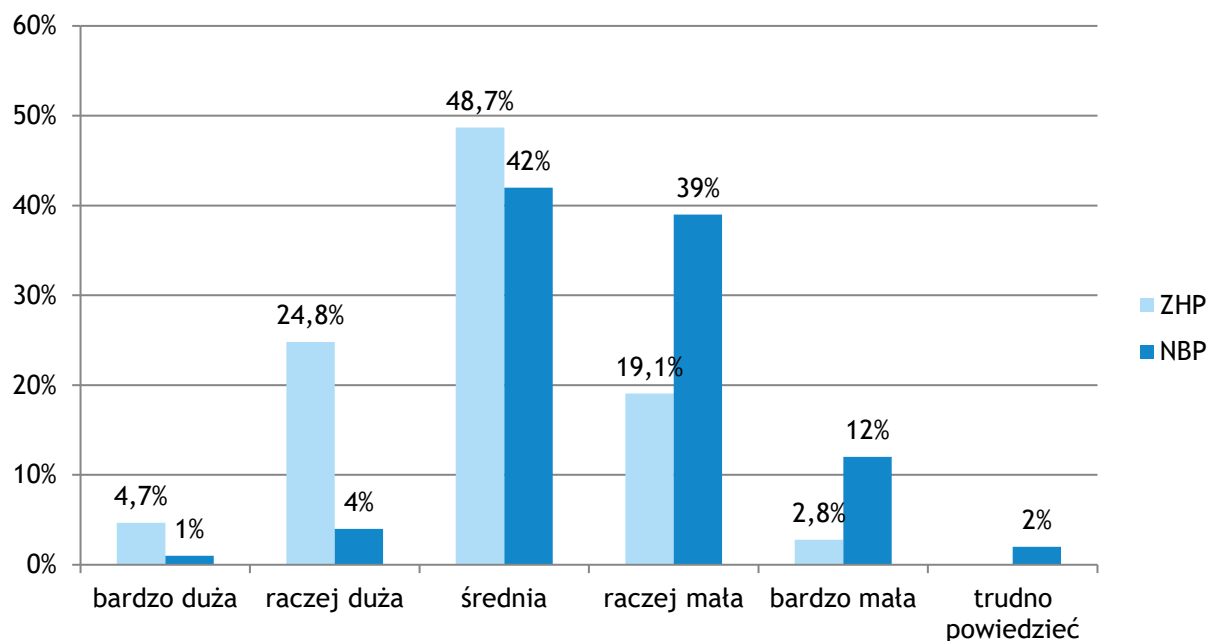
10% harcerzy zawsze, a kolejne 40% często najpierw wykonywało wszystkie swoje obowiązki, a dopiero potem przeznaczało czas na przyjemności. Postępowało tak jednak znacznie więcej instruktorów (63%) niż osób niebędących instruktorami (41%). 40% badanych uważało, że dobrze zarządza swoim czasem i nie marnuje go, jednak około 20% nie potrafiło tego robić. Okazało się jednak, że z zarządzaniem czasem lepiej radziły sobie kobiety niż mężczyźni oraz instruktorzy niż osoby niebędące instruktorami. Aż 44% kobiet zawsze lub często dobrze zarządzała swoim czasem, podczas gdy zaledwie 35% mężczyzn potrafiło w takim stopniu zarządzać swoim czasem. Ponadto, połowa instruktorów zawsze lub często dobrze zarządzała swoim czasem, a tylko 35% osób niebędących instruktorami potrafiła w takim stopniu nim zarządzać.

Badani harcerze utrzymywali, że jeśli zajdzie taka potrzeba, znajdują czas, by pomóc innym osobom. 1/3 respondentów zadeklarowała, że robi tak zawsze, a połowa - często. Postawę taką wykazywało znacznie więcej badanych harcerek (86%) niż harcerzy (75%). Jedynie 0,3% nigdy nie pomagało innym. Z kolei 12% harcerzy zadeklarowało, że zawsze, jeśli wie, że ktoś potrzebuje pomocy materialnej, a on jest w stanie jej udzielić - robi to, a 40% - robi to często. 20% badanych przekazywało rzeczy, których już nie używało osobom, którym mogły się przydać, a prawie 40% robiło tak często. 1% respondentów nigdy nie przekazywało swoich rzeczy innym osobom. Swoje rzeczy osobom potrzebującym przekazywało znacznie więcej kobiet (66%) niż mężczyzn (45%).

Wiedza ekonomiczna

Sprawdzono również wiedzę ekonomiczną harcerzy. W tym celu, w pierwszym kroku harcerze sami ocenili swoją wiedzę ekonomiczną. Ocenę tę porównano z oceną nie-harcerzy, zbadanych przez konsorcjum Pracownię Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupę IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP w 2015 r. na grupie osób w wieku co najmniej 15 lat. Porównanie to przedstawiono na wykresie 11.

Wykres 11. Twoja wiedza z zakresu ekonomii jest...

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2015*, konsorcjum Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupa IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP.

Większość harcerzy, bo prawie ½, oceniła swoją wiedzę ekonomiczną jako średnią. Trochę mniej, bo ponad ¼ oceniła ją jako raczej dużą lub dużą. Badani harcerze byli więc raczej pewni swojej wiedzy z tego zakresu. Zdecydowanie lepsze zdanie o swojej wiedzy ekonomicznej mieli mężczyźni niż kobiety. Aż 8% badanych harcerzy uważało, że ich wiedza ekonomiczna jest bardzo duża, a kolejne 35% - raczej duża. Z kolei 2% harcerki stwierdziło, że ich wiedza jest bardzo duża, a kolejne 18% - raczej duża. Również instruktorzy ocenili swoją wiedzę ekonomiczną wyżej niż nie- instruktorzy. Swoją wiedzę z zakresu ekonomii za bardzo dużą uznano 6% instruktorów i 4% osób niebędących instruktorami, a za raczej dużą - odpowiednio 32% oraz 21%.

Okazało się, że harcerze zdecydowanie lepiej ocenili swoją wiedzę ekonomiczną niż osoby niebędące harcerzami. Ponad ¼ ankietowanych harcerzy oceniła ją jako raczej dużą lub nawet bardzo dużą, podczas gdy badanych Polaków - jedynie 5%. Również swoją wiedzę jako średnią oceniło więcej harcerzy (49%) niż osób niebędących harcerzami (42%).

Sprawdzono, czy subiektywne odczucia respondentów dotyczące ich wiedzy ekonomicznej odzwierciedlają ich obiektywną wiedzę. W tym celu wykorzystano test ogólnej wiedzy ekonomicznej opracowany przez konsorcjum Pracownię Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupę IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP. Wyniki tego testu (procent poprawnych odpowiedzi na dane pytanie) dla respondentów badania Dudek oraz badania konsorcjum Pracowni Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupy IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP przedstawiono na wykresie 12.

Wykres 12. Wiedza ekonomiczna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2015*, konsorcjum Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupa IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP.

Najmniej kłopotu sprawiło badanym harcerzom pytanie o to, czy decyzja podjęta przez Bank Centralny o dodruku pieniądza spowoduje wartości pieniądza. Na to pytanie poprawnie odpowiedziało aż 87% badanych. Niewiele mniej, bo 78%, wiedziało, czy to, co dzieje się na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych zależy tylko od sytuacji gospodarczej w Polsce. Znaczna część badanych posiadała również wiedzę na temat tego, czy inwestycje z wysokim zwrotem są zazwyczaj związane z wyższym ryzykiem (73%) oraz czy „wysoka inflacja” oznacza, że ceny gwałtownie wzrastają (72%).

Z drugiej strony, najwięcej problemów sprawiły harcerzom pytania związane z zagadnieniami kredytowymi. Jedynie 15% respondentów wiedziało, czy roczna rzeczywista stopa oprocentowania pokazuje rzeczywisty koszt kredytu, 21% - czy posiadanie karty kredytowej jest równoznaczne z posiadaniem kredytu w banku oraz czy kredyt można wziąć tylko w banku. Harcerze mieli też spore trudności z odpowiedzią na pytanie, czy wskaźnik WIG to wskaźnik obejmujący wyniki 100 największych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Na to pytanie prawidłowo odpowiedziało 17% badanych.

W większości przypadków, harcerze rzeczywiście wykazali się większą wiedzą ekonomiczną niż osoby niebędące harcerzami. Jedynie na pytania dotyczące zagadnień kredytowych oraz inflacji osoby niebędące harcerzami odpowiedziały lepiej od harcerzy.

Ekonomia w harcerstwie

Badani harcerze zdawali sobie sprawę z tego, że z 9 punktu Prawa Harcerskiego wynika, iż powinni przejawiać pewne określone postawy związane z ekonomią, oszczędzaniem czy ofiarnością. Ponadto, na co dzień wykazywali oni takie zachowania oszczędzając pieniądze, analizując swoje wydatki i wybory konsumpcyjne, angażując się w wolontariat, pomagając innym. Czy jednak harcerstwo angażowało się w wychowanie ekonomiczne? Przedstawiono to w tabeli 4.

Odpowiedź	całość	wiek						instruktor	
		15-18	19-25	26-30	31-40	41-50	51-99	tak	nie
Tak, podczas akcji zarobkowej.	28,3	33,8	20,8	17,8	22,7	21,5	34,6	27,9	28,4
Tak, podczas szkolenia, konferencji itp. o tematyce ekonomicznej, finansowej.	15,3	13,7	8,1	25,1	21,5	28,8	25,0	21,8	12,0
Tak, podczas realizacji propozycji programowej „Ekonomia jest kobietą”.	11,4	13,3	13,3	4,8	8,6	5,4	6,2	8,1	13,1
Tak, przy realizacji zadań na stopnie związanych z ekonomią, finansami.	11,0	14,1	10,2	5,3	3,1	7,3	9,3	8,3	12,4
Tak, podczas zbiórki, na której nie zdobywaliśmy sprawności, znaku służby itp. ani nie realizowaliśmy propozycji programowej.	9,5	11,7	8,5	7,0	5,9	3,4	9,3	6,8	10,9
Tak, przy realizacji sprawności ekonomiczno-finansowych.	3,4	2,3	0,2	2,1	3,1	0,0	18,7	6,9	1,6
Tak, podczas realizacji propozycji programowej „Polubić finanse”.	1,6	1,8	2,4	0,0	3,1	0,0	0,0	1,1	1,9
Tak, podczas realizacji propozycji programowej „Barwy przyszłości”.	1,0	1,0	1,2	1,0	1,6	0,0	0,0	0,7	1,1
Tak, przy zdobywaniu znaku służby gospodarce.	0,5	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
Inne	3,4	2,5	3,3	5,0	5,5	7,3	3,2	5,1	2,5
Nie pamiętam.	9,4	9,9	10,3	2,9	7,4	14,2	6,4	7,0	10,6
Nie.	45,3	38,0	52,2	52,7	51,2	31,7	59,1	48,3	43,7

Tabela 4. Czy w ciągu ostatniego roku, jako harcerz, brałeś udział w kształceniu ekonomicznym? [%]

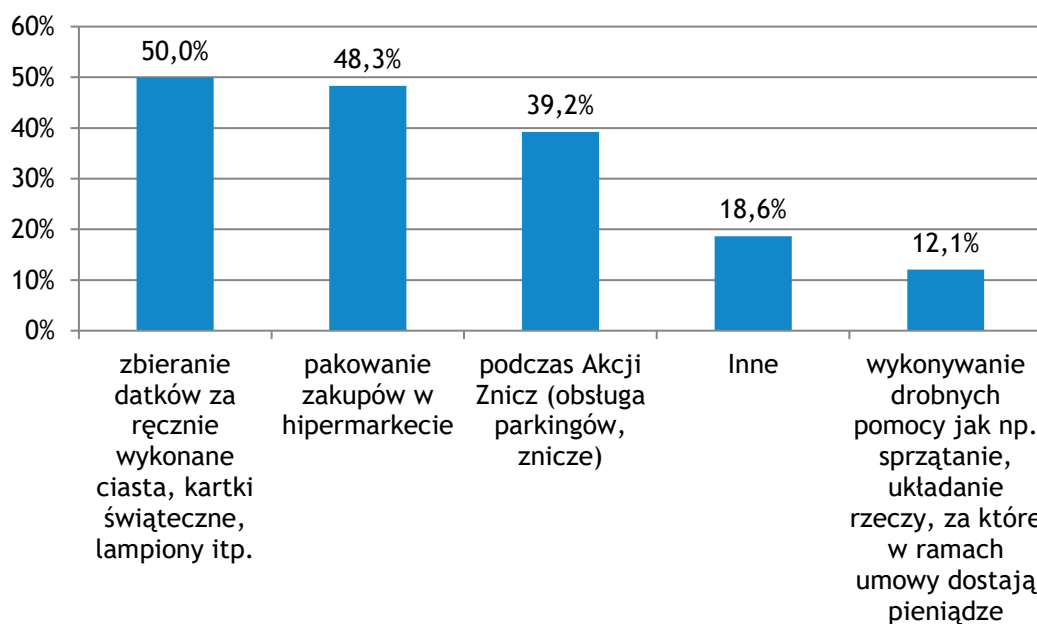

Okazało się, że harcerstwo raczej nie kształciło ekonomicznie. Aż 45% respondentów w ciągu ostatniego roku nie brało udziału w żadnej z form kształcenia ekonomicznego w ramach swojej działalności harcerskiej, a kolejne 9% nie pamięta czy coś takiego miało miejsce czy też nie.

Najpopularniejszą formą kształcenia ekonomicznego były akcje zarobkowe. Wzięło w nich udział aż 28% badanych. Drugą co do popularności formą, wykorzystywaną już jednak o wiele rzadziej, okazały się konferencje i szkolenia o tematyce finansowej. Wzięło w nich udział ponad 15% badanych. W tej formie znacznie częściej uczestniczyli instruktorzy (22%) niż osoby niebędące instruktorami (12%). Zaledwie 14% badanych zetknęło się z propozycjami programowymi o tematyce ekonomicznej. Najpopularniejszą propozycją programową z zakresu wychowania ekonomicznego okazała się być „Ekonomia jest kobietą”. Poznało ją 11% badanych. Inne propozycje programowe, takie jak „Polubić finanse” czy „Barwy przyszłości” były o wiele rzadziej wykorzystywane. Do kształcenia ekonomicznego nie były wykorzystywane również instrumenty metodyczne. Zaledwie 11% harcerzy realizowało zadania na stopnie związane z ekonomią, finansami. Jeszcze mniej badanych (3%) zdobywało sprawności ekonomiczno-finansowe, a jedynie 1,2% wędrowników zdobywało znak służby gospodarce. Zbiórki o tematyce ekonomicznej również nie były popularne - wzięło w nich udział tylko 1 harcerz na 10.

Akcje zarobkowe

Najczęściej wykorzystywaną formą kształcenia ekonomicznego były akcje zarobkowe. W środowiskach prawie ½ badanych harcerzy przeprowadzano akcje zarobkowe raz na pół roku, a w ¼ - raz na rok. W środowisku 1 na 10 badanych akcje zarobkowe przeprowadzało się rzadziej niż raz na rok. Formy przeprowadzanych akcji zarobkowych przedstawiono na wykresie 11.

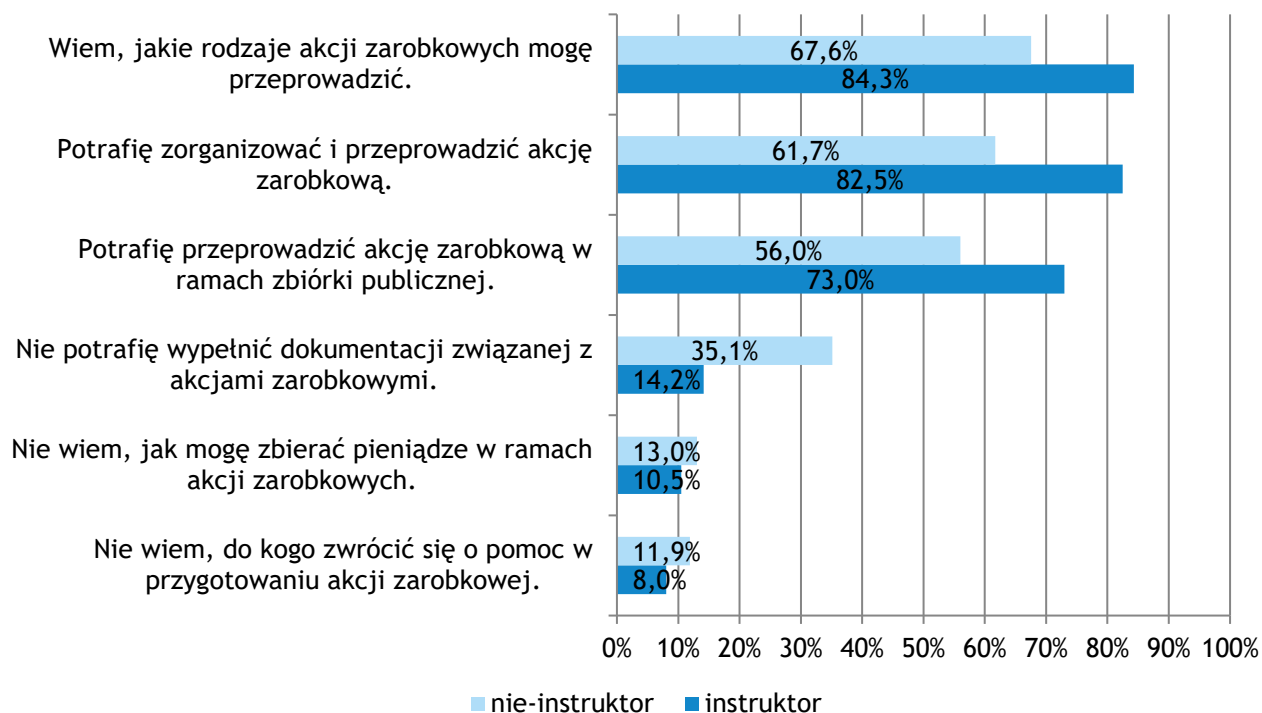

Wykres 13. Formy akcji zarobkowych

Środowiska harcerskie, przeprowadzając akcję zarobkową, najczęściej zbierały datki za ręcznie wykonane rzeczy, takie jak kartki świąteczne czy ciastka. Z tej formy akcji zarobkowych korzystało aż 50% środowisk organizujących akcje zarobkowe. Podobna część środowisk podczas akcji zarobkowych pakowała zakupy w hipermarketach. Trochę mniej popularne, jednak często wykorzystywane, było organizowanie akcji zarobkowych w ramach Akcji Znicz. W takiej akcji zarobkowej brało udział prawie 40% badanych. W ramach akcji zarobkowych harcerze najrzadziej włączali się w wykonywanie drobnych pomocy. Tę formę wykorzystywał 1 harcerz na 10.

Ze względu na fakt, że w wielu środowiskach przeprowadza się akcje zarobkowe, harcerze powinni mieć pewną wiedzę na ich temat. Na wykresie 12 przedstawiono, co harcerze wiedzą o akcjach zarobkowych.

Wykres 14. Wiedza na temat przeprowadzania akcji zarobkowych

Ponad 80% instruktorów i prawie 70% osób niebędących instruktorami wiedziało, jakie typy akcji zarobkowych może przeprowadzić. Podobny odsetek instruktorów był zdania, że potrafi przeprowadzić i zorganizować akcję zarobkową. Trochę mniejsza część badanych - $\frac{3}{4}$ instruktorów oraz ponad połowa osób niebędących instruktorami - zadeklarowała, że potrafi przeprowadzić akcję zarobkową w ramach zbiórki publicznej. Jednakże prawie 15% instruktorów i ponad 35% osób niebędących instruktorami nie wiedziało, jak wypełnić dokumentację związaną z akcją zarobkową, a 8% instruktorów i 12% osób niebędących instruktorami przyznało się, że nie wie do kogo może zwrócić się o pomoc w przygotowaniu akcji zarobkowej.

Podsumowanie

Podsumowując, harcerze uznali, że wg 9 punktu Prawa Harcerskiego, powinni oni przede wszystkim dobrze zarządzać swoim budżetem, oszczędzać pieniądze, wykonywać swoją pracę najlepiej jak potrafią, a także włączać się w działania charytatywne na rzecz innych osób i działać jako wolontariusz. Podczas interpretacji tego punktu, instruktorzy większy nacisk kładli na aspekt materialny, związany z oszczędzaniem oraz na ten związany z poszerzaniem swojej wiedzy ekonomicznej, podczas gdy osoby niebędące instruktorami większą uwagę zwracały na aspekt niematerialny, związany z działalnością w wolontariacie.

Harcerze dość jednogłośnie stwierdzili, że warto oszczędzać, bo dzięki temu w przyszłości będzie się żyło lepiej. Pomimo tego, znaczna część z nich przyznała się do tego, że nie udaje im się regularnie oszczędzać pieniędzy. Harcerze w większości planowali swoje wydatki i starali się je analizować. Ich problemy związane z oszczędzaniem mogły wynikać z faktu, że w zakresie oszczędzania najczęściej kierowali się oni swoją własną intuicją, a nie fachową literaturą czy wiedzą specjalistów.

Harcerze wykazywali się również ofiarnością. $\frac{1}{3}$ z nich przynajmniej raz w życiu oddała krew, a spora część osób, które tego nie robiły, nie miały takiej możliwości z powodów formalnych. Podobna część badanych była również zarejestrowana w Banku Dawców Szpiku. Harcerze przejawiali też inne formy ofiarności. W ramach ZHP, najwięcej z nich brało udział w Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy, Szlachetnej Paczce oraz akcji charytatywnej na konkretny cel. Poza ZHP, najwięcej z nich angażowało się w pomoc członkom rodziny i w indywidualną pomoc kolegom.

W swoim codziennym życiu, połowa badanych harcerzy regularnie odkładała pewną sumę pieniędzy i przeznaczała ją na oszczędności, a także starała się wybierać dobra lepsze jakościowo, nawet jeśli oznaczało to ich wyższą cenę. Podobna część z nich najpierw wykonywała swoje obowiązki, z dopiero potem przeznaczała czas na przyjemności. Niewiele mniej harcerzy uważało, że potrafi dobrze zarządzać swoim czasem i nie marnuje go. Zarówno z wykonywaniem swoich obowiązków przed przyjemnościami oraz z zarządzaniem swoim czasem lepiej radzili sobie instruktorzy niż osoby niebędące instruktorami. Zdecydowana większość harcerzy znajdowała czas, by pomóc innym osobom, jeśli zaszła taka potrzeba. Taką postawą mogło się pochwalić więcej badanych harcerzek, niż harcerzy. Okazało się również, że harcerze posiadają większą wiedzę ekonomiczną niż osoby niebędące harcerzami.

Harcerstwo kształciło ekonomicznie swoich członków głównie poprzez akcje zarobkowe, podczas których harcerze najczęściej zbierali datki za własnoręcznie wykonane produkty, takie jak ciasta czy kartki świąteczne oraz pakowali zakupy w hipermarketach. Znacznie mniej popularne były szkolenia i konferencje o tematyce finansowej, propozycje programowe o tematyce ekonomicznej czy też zbiórki poświęcone zagadnieniom ekonomicznym. Okazało się jednak, że harcerstwo nie kształci ekonomicznie. Znaczna część respondentów w ciągu ostatniego roku nie brała udziału w żadnej z form kształcenia ekonomicznego. Instrumenty metodyczne, przygotowane do kształcenia ekonomicznego również nie zostały wykorzystane. Mało który wędrownik w ciągu ostatniego roku zdobywał znak służby gospodarce, a mało który harcerz - sprawność ekonomiczno-finansową. Nawet podczas realizacji stopni, większość harcerzy pomijała zadania związane z ekonomią.

